

РОЗВИТОК МЕДІАГРАМОТНОСТІ КОМБАТАНТІВ ЗАСОБАМИ МЕДІАПСИХОЛОГІЇ

Реаліями сучасного життя українського суспільства стали фізичні і психологічні переживання, спричинені наслідками військових дій на сході країни та гібридної війни зокрема. Однією з груп ризиків є комбатанти – учасники АТО, які знаходяться на реабілітації у госпіталях і чий психологічний переживання додатково обтяжуються впливами деструктивної медіаінформації.

Аналізуючи дослідження у галузі реабілітації постраждалих в екстремальних умовах і воєнних діях також, ми не знайшли досліджень їхньої взаємодії з медіапростором, а саме:

особливостей медіапрактик,
інтенсивності емоційного реагування на ті чи інші медіаконтенти,
розробок профілактики деструктивних інформаційних впливів медіа.

Метою нашого дослідження стало виявлення особливостей феномена взаємодії комбатанта з медіапростором та її оптимізації у процесі його соціально-психологічної реабілітації.

Для реалізації мети було поставлено наступні **завдання**:

1. Визначити вплив деструктивної медіаінформації на постраждалих з ознаками ПТСР.
2. Розробити медіапсихологічну модель стратегії розвитку медіаінформаційної грамотності ветеранів за допомогою медіапсихологічних засобів.

I. Одним з важливих аспектів соціально-психологічної реабілітації комбатантів є розвиток їхньої медіаінформаційної грамотності як профілактики деструктивних інформаційних впливів медіа, що становлять певну психологічну, медіаінформаційну небезпеку для особистості і для групи ризику з ознаками ПТСР зокрема.

На попередньому етапі нашого дослідження було проведено спостереження за військовими, що знаходяться на стаціонарному лікуванні,

які переглядали потенційно деструктивний медіаконтент: фотографії, слайд шоу про війну на сході, ролики про ЗСУ тощо. Було виявлено такі *види реагування* на деструктивну медіаінформацію як:

1) *уникнення* перегляду як небажання дивитися далі, навіть залишення приміщення окремими особами;

2) *виникнення тривожності*, хвилювання, прохання припинити переглядати ролик;

3) *відсутність емоційної реакції* на будь-який потенційно деструктивний медіаконтент, як то: «мені байдуже!», «я на це не реауюю»;

4) *збудження* як піднесення щодо явно вираженого агресивного, «насильницького» медіаконтенту деяка зухвалість на кшталт: «я там був!», «я знаю про це більш круті речі!».

Виявлені типи реагування виразно характеризують актуалізацію певних ознак ПТСР як то: уникання, емоційного заціпеніння, гіперактивності тощо. Це дає нам підставу припустити наступне:

1) *деструктивні інформаційні впливи медіа можуть ускладнювати психологічний стан військових, ветеранів*, що в цілому не сприятиме оптимізації процесу їх соціально-психологічної реабілітації;

2) *запобіганням медіастресу*, що виникає через перегляд інформаційно небезпечного медіаконтенту, є *медіаінформаційна грамотність* особистості.

II. У контексті соціально-психологічної реабілітації ми розробили превентивний метод – ***медіапсихологічну модель*** профілактики деструктивних інформаційних впливів. В її основі лежить розуміння того, що *медіаінформаційна безпека людини залежить* не стільки від здійснення запобіжних заходів в інформаційному полі з боку держави, скільки від *медіапсихологічного здоров'я людини*, яке ми визначаємо як *здатність кожної окремої особистості чинити опір інформаційно-психологічним технологіям впливу* за допомогою певних знань і когнітивних умінь.

Нейробіологічні дослідження «дзеркальних» нейронів вказують, що частково зменшити емоції під час сприймання медіаконтенту можна за

допомогою свідомості, вольових зусиль, виховання, певних навичок. Тобто, сприймання деструктивної інформації можна дещо послабити завдяки свідомому ставленню до будь-якої інформації, рефлексії власних емоцій/почуттів щодо сприйнятого, критичного його осмислення та оцінювання, творчого переосмислення тощо.

Усе згадане становить складові медіаінформаційної грамотності, які можна розвинути за допомогою *медіапсихологічних засобів* [1].

Засоби медіапсихології можна розподілити на дві основні групи:

- 1) *медіа* як інструмент розв'язання психологічної проблеми;
- 2) *медіапсихологія* як інструмент покращення взаємодії людини з медіа.

Медіа як інструмент розвитку медіаінформаційної грамотності становить: медіапристрої та медіадидактичний матеріал.

Найбільш уживаними *медіапристроями* є телевізор, комп'ютер (ноутбук, планшет), проекційна техніка, носії інформації.

Медіадидактичний матеріал розрізняється за а) медіаформатами і б) медіаконтентом:

а) *медіаформати* становлять переважно візуальну продукцію: фотографії, картинки, слайдшоу, відео, анімацію, документальні, художні фільми, рекламні, музичні ролики тощо;

у свою чергу, б) *медіаконтент* розподіляється за жанром та змістом. Необхідно зауважити, що *медіа у ролі інструменту мають могутній вплив передусім на образну, емоційну сферу людини, а вже потому – на когнітивну.*

Медіапсихологія як інструмент впливу на оптимізацію взаємодії людини з медіапростором розвиває такі важливі якості ***медіаінформаційної грамотності особистості*** як:

1) *самомотивація* щодо свідомого ставлення до будь-якої інформації;

2) *фільтрація і відбір* інформації для перегляду відповідно до потреб, пріоритетних завдань, ціннісних уподобань;

3) *довільне переключення уваги*: надання переваги раціональному сприйманню таких медіаформатів, як теленовини, аналітичні програми,

політичні ток-шоу тощо і пріоритет емоційного, асоціативного сприймання під час перегляду саме художньої медіапродукції;

4) здатність до *рефлексії* власних емоцій/почуттів щодо сприйнятого медіаконтенту: а) *фіксація* того, «що» вразило; б) *осмислення*: чому саме це «зачепило?»; «які є причини, що я зреагував саме на це?»; в) *вербалізація* цієї емоції словом як її усвідомлення; г) *співвіднесення з власним досвідом*: «чи вписується отримана емоційна реакція в мої переконання, світогляд?», «чи не суперечить моїй системі цінностей?»;

5) *критичне осмислення* сприйнятого медіаконтенту передбачає такі практичні когнітивні навички як: а) визначення *джерела інформації*: власники телеканалу, конкретний автор/автори медіаконтенту, першоджерело повідомлення; б) визначення *ознак повідомлення*: вид, формат, зміст; в) з'ясування *аудиторії*, якій адресоване посилання; г) визначення *мети* посилання; г) визначення очікуваної зворотної реакції аудиторії. Тобто, критичне мислення має з'ясувати: «хто?», «що?», «кому?», «для чого, з якою метою передає?», «кому це вигідно?», «який ефект очікується від повідомлення?».

Для *критичного оцінювання* сприйнятого не менш важливим також є *порівняння* сприйнятого повідомлення з іншими джерелами, пошук додаткових *аргументів* і *особиста позиція* перцепієнта;

б) творче *переосмислення* сприйнятого передбачає надання йому нових, власних смислів: здатність робити свій оригінальний висновок; або знайти і розвинути приховану чи другорядну думку у повідомленні; співставити з чимось іншим, відомим;

7) *медіаторчість* як здатність чинити практичний опір інформаційній деструкції в інтернеті: створення власного медіатексту або контр-інформації [2].

Зазначені когнітивні, практичні уміння, які складають основу медіаінформаційної грамотності, є ресурсом особистості у її протистоянні деструктивним інформаційним впливам і цілком доповнюють, вписуються до

різноманітних курсів і програм з *саморегуляції посттравматичним стресовим розладом для військових*.

Перспективами дослідження проблеми взаємодії постраждалих військових з медіа є:

уточнення критеріїв деструктивних інформаційних впливів;

з'ясування особливостей медіапрактик комбатантів;

виявлення емоційних реакцій постраждалих на потенційно деструктивні та особисто значущі впливи: їх здатність / або не здатність перетворювати емоційне напруження у стрес / дистрес, який може сформувати додаткову травму – медіатравму або ретравматизувати, актуалізуючи бойову травму ветерана;

також важливим є визначення рівнів застосування критичного сприймання медіаінформації;

виявлення мотивації до комунікації з іншими особами на підставі сприйнятого та інше.

Особливе значення приділятиметься розробці комплексу дієвих практичних засобів із забезпечення медіапсихологічного здоров'я бійців.

Література:

1. *Найдьорова Л. А.* Медіапсихологія: основи рефлексивного підходу : підручник / Л.А. Найдьорова ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – Вид. друге, стер. – Кіровоград : Імекс ЛТД, 2015 – 244 с.
2. *Череповська Н. І.* Візуальна медіакультура: розвиток критичного мислення та творчого сприймання. Методичні рекомендації до медіаосвітнього курсу «Медіакультура» для старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів / Н.І. Череповська. – К.: МІЛЕНІУМ, 2014. – 116 с.